Opłatę pocztową
uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

БЕЛАРУСКАЯ ДОЛЯ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12, m. 6).

Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

№ 3. Вільня, Пятніца, 16-га студзеня 1925 г. Год I.

Цэнтральн. Белар. Шк. Рада,

жадаючы дапамагчы свайму народу ў дамаганьні сваей роднай беларускай школы, зьвяртаецца да паўнамоцнікаў, вучыцялёў і наагул грамадзянства даць Цэнтр. Бел. Школьн. Радзе наступныя весткі ў справе адчыненьня беларускай школы, або пераварэньня істнуючай польскай школы ў беларускую:

1. Калі быў зроблен прыгавар аб адчыненьні беларускай школы.
2. Кім зацьверджаны прыгавар (Калі не зацьверджаны, то чаму).
3. Калі і кім быў паданы Інспэктару прыгавар.
4. Які адказ даў, вусны ці пісьменны Інспэктар (паперу ад Інспэктара прыслаць у Раду).
5. Ці адчынена польская школа замест беларускай.
6. Ці выкладаецца беларуская мова ў польскай школе.
7. Які вучыцель працуе ў школе — тутэйшы ці з Польшчы (яго імя і прозьвішча).
8. Як вучыцель адносіцца да дзяцей і люднасьці.
9. Прыслаць у Раду паперкі ад Інспэктара аб штрафу і сьпісак аштрафаваных бацькоў.
10. Ці ёсьць прыватная беларуская школа.
11. Якія перашкоды наагул для адчыненьня беларускай школы.
12. Прыслаць у Раду копіі прыгавараў, калі яшчэ ня высланы.

Прыслаць па адрасу:

Wilno, ul. Wileńska 12—6,
Centralna Białoruska Rada Szkolna.

Цэнтральная Беларуская
Школьная Рада.

3—2

Перад дзьвінскім працэсам.

У сувязі з скліканай у Фінляндыі чарговай канфэрэнцыяй міністраў заграпічных спраў балтыцкіх рэспублік (Польшчы, Латвіі, Эстоніі і Фінляндыі) польская прэса распачала праўдзівую атаку проці Латвіі. Польскія газэты наагул, а асабліва віленскае абшарніцкае „Słowo“, трэбуюць ад польскага міністра заграпічных спраў, каб ён не варочаўся ў Варшаву, не дабіўшыся ад Латвіі ўступкі Польшчы шасьцёх гмін над Дзьвіною і прызнаньня латвійскім паляком... права лічыцца грамадзянамі Польскае Рэспублікі ды працаваць на карысьць апошняе, жывучы ў Латвіі і карыстаючыся тамака правам недатыкальнасьці іх двароў....

Запраўды, Польшча не магла-бы знайсьці дзеля гэткага выступленьня лепшага мамэнту: пасьля спробы камуністычнага перавароту ў Эстоніі,—латышоў зьняў страх перад магчымасьцяй нечага падобнага і ў Латвіі, вынікам чаго было-бы далучэньне Латвіі да СССР.

Мала таго: латвійская ўнутраная палітыка як-быццам аб тым толькі і думае, дзеля таго толькі і працуе, каб аблягчыць Польшчы зьдзейсьненьне лятуценьня латвійскіх абшарнікаў-палякоў, датычна „ратаваньня“ іх маёнткаў ад падзелу між сялянамі.

Мы маем тутака на думцы рэзкі паварот латвійскае палітыкі ў адносінах да тэй „нацыянальнай меншасьці“, якая на тэрыторыі аблюбаваных Польшчай шасьцёх над-дзьвінскіх валасьцей зьяўляецца як-раз *большасьцяй*: у адносінах да беларусаў.

У канцы гэтага месяца ў Дзьвінску мае адбыцца працэс сямёх беларусаў, найвыдатнейшых у межах Латвіі беларускіх культурных працаўнікоў. У палітычнай акцыі латвійскіх палякоў асаблівае месца займала правацыраваньне варожых выступленьняў латвійскага ўраду проці беларусаў, каб гэтым аслабіць сілы беларускія ў гэных шасьцёх гмінах і рукамі самае-ж латвійскае ўлады абярнуць тамтэйшых беларусаў—з шчырых прыяцеляў латвійскае дэмакратыі—у яе ворагаў, ці прынамся ў людзей, якіх-бы справа прыналежнасьці да Латвіі, ці да Польшчы, зусім ня рупіла. У выніку інтрыгі, праведзенай супольнымі сіламі польскага і расейскага парляманцкага прадстаўніцтва ў Латвіі, была сфабрыкавана „палітычная справа“, да якой сьпярша прыцягнулі ўсіх, хто ў Латвіі так ці сяк быў зьвязаны з беларускай культурнай работай. Але аказалася, што да гэтае работы прымазаліся і некаторыя безработныя маскалі. Дык вось, пасьля доўгага судовага сьледзтва, *усе гэныя „тоже белороссы“ аказаліся звольненымі ад судовае адказнасьці*, і *судзіцімуць, выключна, тых, хто шчыра і сумленна працаваў ня дзеля хлеба, а дзеля беларускае справы, дзеля карысьці беларускага насяленьня Латвіі.* Маем тут ажно двух дырэктароў і тварцоў беларускіх дзяржаўных гімназіяў—у Дзьвінску і ў Люцыне, маем усе найлепшыя пэдагагічныя беларускія сілы.

Звальненьне ад суда „тоже белороссов“ лішне ярка паказуе на процібеларускі характар гэнага палітычнага працэсу. І зьвядзеньне да сямёх лічбы падсудных як-быццам наперад гавора аб тым, што яны будуць засуджаны.

А такі прысуд адгукнецца ў сэрцах латвійскіх беларусаў дужа сумным вотклікам: такі прысуд ня толькі зьліквідуе беларускую культурную працу ў Латвіі, але і разаб'е ў нашых латвійскіх братоў веру ў магчымасьць здабыць сабе волю і культуру ў межах Латвійскае Рэспублікі... А бяз гэтае веры, хто-ж захоча хоць-бы пальцам крануць, каб надалей астацца пад Латвіяй?

Беларуска-латвійскія адносіны бясспрэчна перажываюць цяжкі крызіс. І тая ці іншая разьвязка яго мо' адбудзецца якраз на гэным палітычным працэсе, на якім беларускіх культурных работнікаў судзіцімуць за „вялікае палітычнае праступленьне“: *за іх гарачы беларускі патрыятызм.*

Ня дзіва, што і польская прэса выбрала гэты мамэнт, каб распачаць сваю атаку на шэсьць над-дзьвінскіх валасьцей, у якіх пераважае беларускае насяленьне....

Ніколі не зьніштажай сваей беларускай газэты! Прачытаўшы, давай суседу, ці знаемаму, каб і ён пазнаў праўду аб жыцьці свайго народу і даведаўся, што робіцца на сьвеце!

Ад канфлікту з Гданскам — да канфлікту з Высокім Камісарам Лігі Народаў.

У „Dz. Wil.“ пішуць з Варшавы:

Палітычныя кругі атрымалі зусім непадобную да веры вестку, быццам да Камісара Польшчы ў Гданску зьявіўся сам Высокі Камісар Лігі Народаў, Мак-Донэль, і парадзіў — для спыненьня непаразуменьняў **зьняць польскія паштовыя скрынкі ў Гданку.**

Калі-ж польскі Камісар Страсбургер катэгарычна адмовіў яму ў гэтым, тады Высокі Камісар заявіў, што ў такім разе ўпаўнаважыць Сэнат Вольнага Места Гданску зьняць гэтыя скрынкі...

Як мы й пісалі, перапросіны прадстаўніком Сэнату прадстаўніка Польшчы за **шкоды і самачынствы**, зробленыя ў часе канфлікту, зусім не азначалі, што Гданскі Сэнат згадзіўся з паглядам Польскага Ураду і зьмяніў свой,—што інцыдэнт зьліквідаваны.

Запраўды, канфлікт Польшчы з Гданскам ня толькі не зьліквідаваны, але, відаць, вырас ужо да канфлікту з самім Высокім Камісарам Лігі Народаў у Гданску.

Тая ж газэта паведамляе, што мін. Страсбургер атрымаў ад габінэту міністраў поўнае адабрэньне свайго становішча ў канфлікце і — на падставе новых паўнамоцтваў—ужо меў рашучую размову... з Мак-Донэлем (Высокім Камісарам Лігі ў Гданску). Што выплыве далей з гэтай „рашучай размовы“, сказаць не бяромся.

Мусоліні аб сабе.

Каб добра зразумець, што робіцца ў Італіі, даволі проста прывесьці тую чыста „дмоўска-сэйдаўскую“. „шалёную“ прамову, якую сказаў на апошнім паседжаньні „парляманту“ Мусоліні, — можа ўжо і запраўды перад стваім канцом, хаця йшчэ і пануе тэрорам над Італіяй.

Падаем найбольш яркія мейсцы з гэтай прамовы.

„Паны паслы! Прамову, якую вы пачуеце зараз, мо' і нельга будзе назваць чыста парляманцкай (!)... Ды нічога! Ці мая прамова дасьць мне даверые парляманту, ці, можа, й ня дасьць, гэта для мяне—усё роўна... — Бо я ўжо столькі разоў меў ад парляманту гэтае даверые, што новага яго выражэньня мне ня трэба (!)...

„Артыкул 47 канстытуцыі дае права парляманту аддаваць пад суд каралеўскіх міністраў. — Дык вось я пытаюся, ці знойдзецца хто ў гэтым Сойме, ці па-за Соймам, хто-б захацеў скарыстаць з гэтага права? (гучныя воплескі...?). Дык прамова мая будзе вельмі ясная і перад усім зусім высьветліць палажэньне... Вы добра разумееце, мае паны, што пасьля доўгай дарогі з таварышамі нашай супольнай працы, якім належыць наша ўдзячнасьць за ўсё тое, што яны зрабілі, трэба зрабіць нейкую астаноўку, каб паглядзець, ці можна і далей ісьці разам з імі. Дык вось я сам у гэтай салі й палымаю кіданае проці мяне самога абвіненьне. Кажуць, што я парабіў у краю „чрэзвычайкі“... Але—гдзе? калі? якім спосабам?—на гэта мне ніхто не адкажа... (?).

Ніякай „чрэзвычайкі“ ў Італіі няма і ня было. Да сёньня ніхто яшчэ мне не адмаўляў гэткіх трох добрых рысаў: розуму, вялікай адвагі і пагарды да грошаў... (гучныя воплескі).

„Дык вось, калі-б нават я і стварыў якую „чрэзвычайку“, дык толькі такую, якая-б ужывала прымус і гвалт разумна і па-рыцарску шляхотна (?!), як мы ўсе і рабілі гэта ў працягу апошніх 5 гадоў... (!). Насільства можа і павінна ўжывацца,—як і ў хірургічнай апэрацыі (як над Маттэотті...), але павінна быць разумным і карысным для краю (воплескі).

„Дык зрабіце мне гэткую ласку,—ня лічыце мяне такім крэтынам (ідыётам), каб я мог якраз у дзень Божага Нараджэньня даць загад забіць пасла Маттэотті, ці каб я таксама па-ідыёцку мог арганізаваць напады меншага значэньня (?!) — як напады на дэпутатаў Міссуры і Форні.

„І гэта ўсё—пасьля маіх найбольш мірных, заклікаючых да паразуменьня прамоваў, якія я кажу ўжо каля 2 гадоў!“.

Далей аратар даводзіць усё, што ён ня мог заклікаць да хатняе вайны і забойстваў, бо якраз ён спыніў вострыя сутычкі, як у Сойме, таксама і ў краі. На што яму былі гвалты, калі ён меў, ён можа бяз скромнасьці гэта сказаць, нячуваны пасьпех... Сваімі прамовамі (!) ён зрабіў тое, што ў італьянскім парляманце запанавала паміж фашыстамі і апазіцыяй запраўдная... сялянка... (!) — „Як-жа-ж мог я думаць аб нейкім забойстве маіх праціўнікаў, калі я так шанаваў у іх (у Маттэотті і інш.) тую самую адвагу, якая трохі (!) падобна да маей, тое ўпорства ў дасяганьні мэтаў, якое я так цаню ў сябе самым...

„Некаторыя нізкія душы спадзяваліся ад мяне з гэтай аказіі жэстаў цынізму, проці чаго бунтавалася мае шляхотнае сэрца... (воплескі), — ці—жэстаў сілы. Але проці каго? але якой сілы? дзеля якой мэты? Ці-ж ужо забыты довады маей сілы і энэргіі (!)?! Не!—Я тады, як і дагэтуль, не аказаўся ніжэй роўня здарэньняў!.. Тады я ў 12 гадзін задушыў бунт каралеўскай гвардыі і адхіліў усе іншыя небясьпекі. Усё гэта сьведчыць, што ня энэргіі не хапала майму розуму (пэўна-ж!..).

„Кара сьмерці?—Але, паны дэпутаты, гэтай карай ня можна жартаваць.—Яна ня можа быць рэпрэсіяй ураду, бо ёсьць карай судовай. І перад усім, каб ей карыстацца, трэба ўвясьці яе ў Угалоўны кодэкс (што якраз і робіць цяпер міністар „справядлівасьці“ габінэту Мусоліні!).

„У канцы апошняга месяца, які так даўся мне ў знакі, я выступіў рашуча з думкай аб паразуменьні і згодзе. Але — як-жа мне на гэтую шчырую думку адказана?!—Перад усім адказана—выхадам з парляманту ўсей апазіцыі, — выхадам, гвалчучым Канстытуцыю, — чыста рэвалюцыйным актам!.. (воплескі і абурэньне). Другім адказам з боку апазіцыі была тая кампанія ў прэсе, якая праз тры месяцы брудзіла і ганьбіла нас — найагіднейшымі фальшамі,—фантастычнымі, абураючымі, якія рассяваліся ўсімі (нават фашыстаўскімі!) газэтамі...

„Я—у часе ўсей гэтай агіднай кампаніі—аставаўся спакойным і лагодным... Тыя, што прыдуць пасьля нас (!), будуць успамінаць гэтыя агіды з пачуцьцем вялікага сораму... (воплескі).

І вось я, не зважаючы на ўсё, далей раблю высілкі ў напрамку нармалізацыі (!) жыцьця ў краю. Я стрымліваю ўсялякія беззаконьві (апрача фашыстаўскіх!). Гэта не мана, але факт, што ў вастрогах сядзяць яшчэ сёньня сотні фашыстаў. Гэта не мана, але факт, што парлямант склікан ў прадбачаны Канстытуцыяй час і што ўсе бюджэты разгледжаны і прыняты, паводле Канстытуцыі (а выбарны закон — таксама паводле Канстытуцыі?!.). Не мана, але факт, што наша міліцыя дала прысягу каралю“.

„Далей справа выданьня суду самага нашага старшыні Сойму (фашыста Джунто), справа асабліва блізкая майму сэрцу. Уся палата (фашысты-ж!) абурылася на ўрад за дамаганьне пракуратуры аб выдачы яе старшыні... Але я тады ўжыў усяго свайго ўплыву, усяго аўтарытэту, каб закон быў споўнены. І ваш старшыня выйшаў у адстаўку.. (і... ўцёк заграніцу!..).

„Але і на тым—не канец маім высілкам давяршыць нармалізацыю жыцьця ў краі.—Я выпрацаваў новы закон аб выбарах... І як-жа і на гэта адказала апазіцыя? Адказала абвастрэньнем кампаніі!..

Фашысты аб'яўлены ордай варвараў, паразытуючай на народным арганізьме, — фашызм абвешчаны бандыцкім рухам... (не дарма-ж гэтулькі фашыстаў пасаджаны за бандытызм!). Выцягнулі на сцэну „маральнае пытаньне“... А мы ведаем усе... сумную гісторыю маральнасьці ў Італіі... (?!) (адабрэньне—!).

„Дык чаго-ж больш чакаць і шукаць?!—Заяўляю перад усім сьветам, што я адзін бяру на сябе ўсю адказнасьць—палітычную, маральную і гістарычную—за ўсё, што здарылася за ўвесь гэты час! (воплескі). Калі голас народу кажа, што фашызм—гэта таварыства крыміналістаў, бандытаў, дык я заяўляю, што я—атаман, правадыр гэтага таварыства бандытаў (воплескі)!. Калі голас агульны кажа, што ўсе ўчыненыя гвалты былі вынікам таго палітычнага, маральнага—гістарычнага клімату, які пануе ў нас цяпер, дык за ўсё гэтае адказываю я адзін, бо я адзін завёў гэты клімат у Італіі—праз сваю прапаганду, якую вёў ад пачатку вайны і вяду дагэтуль!

„У апошнія часы ня толькі фашысты, але і нефашысты пачалі пытацца, ці ёсьць у Італіі ўрад..., а калі ёсьць, дык — ці мае ён пачуцьцё свае годнасьці... Дык вось, на гэта я адкажу, што я наўмысна праз гэтыя месяцы маўчаў, каб даясьці ўсё да апошняе яснасьці... І вось цяпер я, моцны сваім жыцьцёвым дасьледам, жадаю зрабіць спробу з нашай партыяй. Настаў час, калі партыя павінна паказаць, як жалеза пад молатам, сваю закалку, свой гарт...

„Народ не шануе ўлады, якая ня чуе і ня пільнуе свае годнасьці...

„Дык вось цяпер чара цярплівасьці перапоўнілася.—Здрада апазіцыі ўжо выразна мае рэспубліканскі характар... Гэта — бунт проці караля (лоўка!, але якраз кароль гоніць вон Мусоліні, а той ня слухае караля і маніўся запёрці яго ў палацы, як вязьня!) Даволі гэтага!—Баста!

„Цяпер кожны фашыст у Італіі наражае сваё жыцьцё на небясьпеку... Толькі за апошнія два месяцы забіты 11 фашыстаў. За апошні месяц выбухлі ў краі тры таёмныя пажары—у Рыме, Парме і Флёрэнцыі. На ўсім фроньце ўзьняўся моцны рэвалюцыйны рух“...

Далей Мусоліні вылічае ўсе гвалты над фашыстамі і ў-ва ўсім абвіняе авэнтынскую апазіцыю.

„Дык ясна, што блізіцца хвіліна, калі трэба ўжо сказаць нашае рашучае **basta**! (Годзе!).

„Калі дзьве стыхіі вядуць між сабой неўмалімую барацьбу, дык вырашае спор толькі—**сіла**!.. (воплескі). Ніколі ў гісторыі ня было іншага вырашэньня спору, і ніколі ня будзе іншага выхаду... (?).

„Дык вось цяпер маю адвагу заявіць, што задача гэтая будзе вырашана хутка і акончальна... Фашызм—урад і партыя—здолее дзеяць добра і мэтна... Дагэтуль — бо я яго стрымліваў, — фашызм здаваўся памёршым. Калі-б я цяпер аддаў хаця-б сотую долю свае энэргіі, з якой я яго стрымліваў, на тое, каб разьвязаць яго сілы..., —дык тады толькі зразумелі-бы ўсе, што такое фашызм і што ён здольны зрабіць...

„Але гэта ня будзе патрэбна, бо ўрад сам мае даволі сілы, каб акончальна і дарэшты задушыць бунт апазіцыі (воплескі). Італія хоча і трэбуе міру і спакою, і гэтыя мір і спакой дзеля працы ўрад ёй дасьць, — дасьць, калі можна будзе—любоўю,—калі патрэбна і няўхільна—дык сілай прымусу (воплескі). Будзьце пэўны, што праз 48 гадзін пасьля гэтай маей прамовы палажэньне высьветліцца даканца... (доўгія воплескі). Хай ведае ўвесь сьвет, што справа йдзе не аб амбіцыю адзінкі, не аб прагавітасьці да ўлады ўраду, але рэч ідзе аб магутнай і ня ведаючай граніцаў любові да... партыі“...

За гэтую „любоў да партыі“ — коштам айчыны—усе фашысты „парляманту“ робяць пасьля прамовы свайму правадыру гучную авацыю.

„Баста!“—крыкнуў Мусоліні... І вельмі слушна. Толькі—няведама, каму: ці-апазіцыі, ці сабе з фашызмам...

М.

Аб чым пішуць.

Віленскае „Słowo“ аб беларускай прэсе.

У віленскім кансэрватыўным органе „Słowo“ ў артыкулах п. Смрэчыньскаго, (даволі аб'ектыўных) аб „Беларусах“ даецца, паміж іншым, гэткая характарыстыка беларускае прэсы:

> „Сялянская Праўда“ — „часопісь празначаная перад усім для народу, маючая клясавы характар, але рэдагаваная ў тоне інтэлігэнцкім,— гэта з прычыны немажлівасьці выдаваньня асобнай газэты для інтэлігэнцыі. Запраўдна народным (ludowym)—у часопісі толькі аддзел карэспандэнцыі з вёскі. Трэба прызнаць, што з пагляду на выдаўніцтва і зьмест газэта ня ўступае ні ў чым аналягічным (інтэлігэнцкім?) польскім часопісям“.

У гэтай характарыстыцы газэты забыта толькі, можа, найважнейшая рыса: яго баявы нацыяльна адраджэнцкі характар!.. Што-ж датычыць кінутага ў другім мейсцы (не пасуючага з агульнай досьць прызвайтай і аб'ектыўнай манерай аўтара), намёку на „бальшавіцкую ар'ентацыю“ газэты, дык аўтар дагледзіў яе ў ідэі **адзінага непадзельнага і незалежнага**, на жаль, пакуль-што йшчэ толькі „ў **духу**“ (але—і **ўжо**,—што мо' „важней за ўсё!“), **беларускага працоўнага сялянскага народу**... З гэтай „ар'ентацыяй“ ані газэта, ані запраўдныя беларускія дзеячы ў Польшчы і па-за Польшчай — ня крыліся і ня крыюцца... І гэта добра ведама паважанаму аўтару артыкулаў у „Słowie“,—дык і ня трэба было даваць „дзяржаўнае разьясьненьне“ зусім яснага зьявішча, для польскага грамадзянства хіба зусім зразумелага... Ніхто не рабіў паліцэйскіх закідаў даваенным палякам за іх „аўстрыйскую ар'ентацыю“, і кожны запраўдны і шляхотны дэмакрат заўсёды разумеў і шанаваў ар'ентацыю лепшых адзінак і групаў польскага грамадзянства гэтак сама на адзіны, непадзельны незалежны польскі народ.—(фактычныя няволя і падзел якога паміж Усходам і Заходам не здалеў забіць у іх веры ў „уваскрасеньне“)“...

За выняткам гэтай „паліцэйскай апіскі“ аўтара, яго аб'ектыўную характарыстыку трэба вельмі рэкамандаваць тым усяўладным паном, якія... аціанілі галаву рэдактара „Сялянскае Праўды“ ў 10.000 злотых...

Няменш цікава таксама даволі аб'ектыўная ацэнка „беларускім спэцыялістам“ газэы „Słowo“ „органу прэсы“—іншага, канкуруючага з першым, „палянофільскага“ напрамлу — газэты „Грамадзкі Голас“ (фактычна: „голас пана Валэйшы“)... Вось, што піша аўтар аб гэным „Голасе“ і гэнай галасуючай кампаніі:

> „Уся гэтая (палянафільская) акцыя, якую з польскага пагляду можна было б прывітаць воплескамі, можа-б, і дала некаторыя карысныя для нас (для палякоў) рэзультаты, калі-б гэтаму не стаяла на перашкодзе (але ці-ж стаіць?! — *Рэд.*) ненайлепшая асабістая рэпутацыя дзеячоў гэнай групы“.

„Ненайлепшая рэпутацыя“ (6 гадоў угалоўнай катаргі — у біяграфіі аднаго, „дэфраўдацыя“ грамадзкіх грошаў Касы хворых—у другога, турма за шантаж і фальшывы данос — у трэцяга і так далей), здаецца, зусім не „стаіць на перашкодзе“ „акцыі дзеячоў гэтага кола“, якія сядзяць разам з польскім міністрам і кураторам,—ядуць і п'юць з імі за адным супольным сталом на банкетах, бясэдуюць на прыёмах і канфэрэнцыях і гэтак далей і далей...

А вось аб „іх“ газэце:

> „Што датычыць выдаванае імі газэты, дык яна вядзецца бледна і бязфарбна, кормячы сваіх чытачоў аж да змучаньня перадрукамі і перакладамі з польскіх газэтаў,—у чым, зрэшта, няма нічога дзіўнага, калі мы возьмем пад увагу, што фактычны рэдактар „Грамадзкага Голасу“ п. Косьцевіч запаўняе сам тры чверці ўсей газэты“...

„Запаўняе ён, 1) бо больш, відаць, няма каму „запаўняць“ спасярод „дзеячоў“ гэтага „кола“, а 2) калі нехта (п. Валэйша?..) плоціць за „запаўненьне“ **пастрочна**, дык запраўды-ж шануючаму сябе, сваё „пяро“, сваю.. гаспадарку „**фактычнаму рэдактару**“—нямашака ніякай рацыі дзяліцца адпушчанымі на газэту крэдытамі з кім іншым.

Палітычны агляд.

У Польшчы.

Перагаворы аб паразуменьні з Літвой.

Нядаўна ў Сойме міністар Скшыньскі заявіў, што Польшча мае надзею (выкарыстаўшы новастварышаеся палажэньне — пасьля няўдалага „перавароту“ ў Эстоніі?) заключыць саюз з балтыйскімі дзяржавамі, у склад якога ўвойдзе кават і Літва.

І вось цяпер „Dz. Wil.“ даведываецца з „miarodajnych“ крыніцаў, што нейкая „выдатная асоба з балтыцкага парляманцкага сьвету“ вядзе нейкія перагаворы ў справе паразуменьня Літвы з Польшчай, — відаць, дзеля стварэньня праектаванага калісь і цяпер узноўленага праекту „супольнага фронту“...

Маніфэст украінскіх паслоў.

Львоўская прэса паведамляе, што ў украінскай газэце „Діло“ зьмешчаны вельмі востры маніфэст украінскіх паслоў да свайго народу, у якім прадстаўнікі апошняга жаляцца на той глум, які іх праца спатыкае з боку польскай большасьці ў Сойме.

Маніфэст сканфіскаваны цэнзурай, але мае хутка быць паданы ў прэсе ізноў, як інтэрпэляцыя ў Сойме.

Нелады ў „Вызваленьні“.

У партыі „Wyzwolenie“ ізноў узьняліся спрэчкі, якія пагражаюць новым расколам. Цяпер пасварыліся „пілсудчыкі“ з „сікоршчыкамі“. Першыя з лідэрам п. Касьцялкоўскім вельмі нездаволены тым, што клюб дагэтуль не дабіўся павароту м. Пілсудскага ў армію.

Заграніцай.

Яшчэ адно прызнаньне.

Венскія газэты пішуць:

З Прагі паведамляюць, што ўжо і сам Керэнскі „прызнаў“ радавы ўрад і мае ў хуткім часе ехаць у Маскву.

Сярод расейскае эміграцыі гэтая чутка выклікала моцнае абурэньне.

Партугалія прызнала СССР.

5 студня с. г. партугальскі ўрад афіцыяльна прызнаў СССР.

Л.-Джордж аб хуткім канцы Балдвіна.

На вялікім мітынгу лібэралаў Л.-Джорджд заявіў, што габінэт Балдвіна — недаўгавечны, бо англійскаму народу кансэрватызм патрэбны толькі, як адпачынак пасьля лішне шпаркай язды, але англійскі конь хутка йзноў захоча „прагрэсыўнага седака“...

Старшыня фашыстаўскага „парляманту“ ўцёк заграніцу.

„Выданы“ суду — пад націскам Мусоліні — за рад праступленьняў віце-старшыня італьянскага „парляманту“ Джунто ўцёк заграніцу. Яго бачылі ў Каіры (ў Ягіпце).

Джунто, як выкрылі газэты, прымаў учасьце ў замаху на пасла Форні і сваімі ўцёкамі толькі пацьвярдзіў гэтае абвінеканьне.

Пратэст харвацкага Сэнату.

Венскія газэты паведамляюць, што Сэнат (вышэйшая судовая ўстанова) загадаў спыніць усякае судовае прасьледаваньне проці харвацкай рэспубліканска-сялянскай партыі і яе правадыра Радіча, як не абапертае на законе...

З гэтага ясна відаць, якая брахня ўсе тыя паклёпы, якімі „падмацоўвае“ чыста палітычны тэрор проці харвацкага народу і яго правадыроў урад Пашыча.

Але гэтая пастанова Загрэбскага Сэнату зусім не азначае, што наагул прасьледаваньне сялянскай партыі будзе спынена.

Самагубства чэхаславацкага міністра.

Ваенны міністар Чэхаславакіі закончыў жыцьцё самагубствам у гмаху міністэрства.

Газэты пішуць, што ўлады выкрылі вялікія надужыцьці ў яго міністэрстве пры куплі коней для арміі заграніцай.

Справа Бляско Ібаньеса.

Знамяніты гішпанскі пісьменьнік—раманіст Бляско - Ібаньес уцёк з роднага краю ў Парыж, каб тутака—у „слаўнай сваймі вольналюбівымі традыцыямі“ Францыі — вясьці вялікую барацьбу словам і пяром з рэакцыйным тэрорам генарала Рывэры ў бацькаўшчыне. У Парыжу ён выпусьціў, паміж іншым, памфлет (палямічную брашуру) проці аддаўшагася ў няволю свайму шалёнаму генаралу, народнаму кату—Рывэры, караля Альфонса — пад загалоўкам „Разьвенчаны Альфонс XIII“. Гішпанскі патрыёт-манархіст у брашуры сваей кліча караля, каб скінуў няволю з сябе і з народу, але гішпанскія ўлады (генарала Дэ-Рывэры) ўгледзілі ў кніжцы „абразу каралеўскага вялічаства“ і трэбуюць ад францускага ўраду выдачы ім Ібаньеса, як звычайнага ўгалоўнага праступніка.

Ці выдасьць францускі ўрад гішпанскага патрыёта ў рукі генаральскай інквізіцыі, няведама яшчэ... Але ў сябе францускія судовыя ўлады (ў рэспубліцы!) пацягнулі ўжо Ібаньеса да адказнасьці за „абразу чужаземнага манарха“...

Сінгапур—база паветранага флёту Англіі.

Урад Вялікай Брытаніі мае ў Сінгапуры зрабіць вялікую базу ня толькі для марскога флёту, але і для паветранага.

Прэзыдэнт Амэрыкі бярэ ўладу ў рукі.

Як ведама, прэзыдэнт Куліdж быў толькі часовым прэзыдэнтам, як заступнік памёршага Гардінга. Дык ён і не выяўляў сваей улады ані ініцыятывы і вельмі прыслухоўваўся да апініі Сэнату, паддаючыся ўплывам выдатнейшых сэкрэтароў (міністраў) свайго ўраду. Найбольш выдатным і ўплывовым з іх быў сэкрэтар для заграні́чных спраў Юз (Hughes). І вось цяпер, нават не парадзіўшыся з Сэнатам, які наагул перад усім цікавіцца заграні́чнай палітыкай, прэзыдэнт Куліdж звольніў Юза з становішча міністра і назначыў сэкрэтаром для заграні́чных спраў сэн. Кельлёга.

У гэтым палітычныя кругі бачаць рашучы паварот у асабістай палітыцы новага прэзыдэнта—у напрамку больш самастойным, незалежным ад чужых уплываў.

Ізноў барацьба за Шанхай.

Хатняя вайна ў Кітаі ня спыняецца. Ізноў узьняліся бітвы генаралаў за ўладу над Шанхаем, —можа, у значнай меры — дзеля таго, каб эўрапэйцы мелі ў кожны мамэнт падставу ўмяшацца ў кітайскія справы...

ХРОНІКА.

Скарынінскі юбілей. Урад Беларускага Навуковага Таварыства на паседжаньні сваім 11 студзеня з учасьцем старшыні „Скарынінскае камісіі“ пастанавіў вызначыць сьвяткаваньне 400-лецьця закладзінаў першае беларускае друкарні ў Вільні (першае наагул на Усходзе Эўропы)—на 25 сакавіка (марца) с. г.

На паседжаньні выпрацавана праграма сьвяткаваньня, якая будзе ў сваім часе абвешчана.

Прывітаньне Д. Дорошэнцы. Урад Беларускага Навуковага Т ва на паседжаньяі сваім 11.га студня с. г. пастанавіў паслаць прывітаньне ўкраінскаму пісьменьніку і грамадзкаму дзеячу Дмітру Дорошэнцы, з прычыны 25-цілецьця яго навуковае, літэратурнае і палітычнае працы. Як ведама, Д. Дорошэнко вельмі цікавіцца беларускім рухам і многа пісаў аб ім і аб беларускай адраджэнскай літэратуры.

Напад пад носам у пагранічнай варты. „Dz. Wil.“ піша:

У дзен 10/I а 6 гад. вечара 5 узброеных бандытаў напалі на дом нейкага Куніцкага у в. Паверы, пад Радашкавічамі,—абрабавалі яго і ўцяклі ў бок радавай граніцы.

Дом Куніцкага—у **200 кроках ад пастэрунку** пагранічнай варты.

Даразны суд у Лідзе. 26 студня адбудзецца ў Лідзе даразны суд у справе нападу Гевэляніса Эдварда на Маркевіча Уладыслава, зроблены 19/XII—1924 г.—у ваколіцы Ліды.

„Сутычка паліцыі з таўпой у Вялейскім павеце“. Пад гэткім загалоўкам „Dz. Wil.“ падае гэткую вестку. 8 студня ў в. Запаляні (?) каля Маладэчны дайшло да **сутычкі паліцыі і войска** (курс. наш.—Рэд.) з rozzuchwalonym (?) tłumem праваслаўных (!?) сялян.

Гісторыя ўсей справы—гэткая. Паліцыя, даведаўшыся, што ў гэтай вёсцы хаваецца вядомы бандыт Рак, акружыла хату, дзе ён хаваўся, і арыштавала яго. Але па дарозе да станцыі Пруды на паліцэйскі атрад напала вялікая таўпа сялян, каб адбіць Рака.

Паліцыянты пачалі страляць у таўпу і гэтак адстрэліваліся, пакуль на помач не надыйшлі атрады войска з Вялейкі і Маладэчны... Тады паліцыя арыштавала павадыроў нападу, якія адданы будуць пад суд за апор уладам...

Справа наагул пададзена ў газэце вельмі аднабочна. Ня пішацца, ці былі ахвяры „добрых паліцэйскіх карабінаў“. Трэба, каб нашы паслы выясьнілі ўсестаронна ўсю справу...

Яшчэ аб налёце на валэйшаўска-павлюкевічаўскую шулерню. Апісаньне аб налёце паліцыі на шулерню п. п. Валэйшы і Павлючевіча, якое дае „Express Wileński“, паказуе, што польская ўлада, як-быццам запраўды маніцца ўрэшце разьвітацца з гэнымі сваімі „гадунцамі“. Загаловак заметкі „Exp. Wil.“ ў № з 12 студня выясьняе нам мэту гэтага лішне прыпозьненага налёту: „Яшчэ раз раскрыты запраўдныя мэты прытону, званага беларускім клюбам („Грамадз. Сабраньнем“). Даўбы Бог, **каб гэта быў пачатак канца. П. Камісар Вімбор мае знамянітую аказію скруціць галаву гэтаму гаду**“.

Далей газэта сцьвярджае, што „Грамадзянскае Сабраньне“—„ня мае ніякіх іншых мэтаў, апрача вядзеньня дэмаралізуючай шулерні ад вечара да раніцы. Апрача газарду, адбывалася тамака нелегальная таргоўля гарэлкай і продажа безбандарольных папіросаў. Прадпрыемства гэтае давала вялікія даходы стаўпом шумнага клюбу (Валэйша, Павлюкевіч, Більдзюкевіч і камп.—*Рэд.*). На што йшлі гэтыя грошы, лёгка дагадацца.

„Гэтымі днямі ў прытон увайшоў атрад тайнае паліцыі пад камандай кіраўніка экспозытуры сьледчае паліцыі на м. Вільню, надкамісара Павловіча. Прадстаўнікі ўлады прайшлі туды, не заўважаныя чуйнымі гаспадарамі і іх служкамі. Праходзячы праз запоўненыя начнымі гасьцьмі з розных сфэраў салі йгорнага дому, сваімі вачыма пераканаліся, што йгралі не ў нявіннае і дазволенае ўладай лото, але ў газардовыя ігры. За адным сталом ярна йгралі ў макао, за другім сабраліся прыхільнікі покера. Карты, грошы і іншыя прылады да газарду—значыць, тое, чаго закон вымагае, каб устанавіць праступленьне,—папалі ў рукі адважнага надкамісара. Сьпісаны пратакол скіраваны да п. Камісара Ураду на м. Вільню.

„Ад п. Вімбора гэтак залежыць далейшае істнаваньне прытону, які абдзірае з апошняга грошы нашых бацькоў, мужоў і сыноў.

„П. Камісар Вімбор у выпадках, дзе йдзе аб грамадзкія інтарэсы, неаднакроць выявіў нязломную волю,—дык мейма надзею, што адным рашучым росчыркам пяра разрэжа скулу, заражаючую здаровы арганізм Вільні“.

Дзіўна толькі, на што было прывадзіць у шулерню **тайную** паліцыю, калі там увесь час ігралі вышэйшыя прадстаўнікі **яўнае** паліцыі, аб чым сам-жа п. Вімбор пасылаў рапарты п. Роману... Але п. Роман... рабіў палітыку з шулерняй і яе гаспадарамі!

Яшчэ адзін! „Słowo“ дапаўняе пададзеную намі ў папярэднім нумары вестку аб арышце трох паліцэйскіх агентаў I-га камісарыяту ў Вільні: аказваецца, што, апрача іх, арыштаваны і „сам“ камісар гэтага камісарыяту, нейкі Шольц.

У горадзе ходзяць чуткі, што ў Шольца знайшлі ... каля сотні бутэлек лікёраў і він!

Вось, каму „салодка“ жылося!

З віленскага жыцьця. „Słowo“ дае гэткія падробнасьці аб арыштаваным за хабары паліцэйскім камісару Шольцу.

Аказваецца, што гэты пан, ураз-жа пасьля назначэньня яго камісарам, пачаў сьпярша страшэнна чапляцца да купцоў (ведама, жыдоў!) і сурова штрафаваць за кожную драбніцу. Прыгатаваўшы гэтак грунт, абаронца нашае бясьпечнасьці запрапанаваў купцам такі ўгавор: ён перастане іх штрафаваць, але затое яны павінны плаціць яму „дабраволЬную даніну“—у далярах. Асобны міліцыянт хадзіў зьбіраць гэную даніну з спэцыяльнай кнігай, — ды на гэтым так добра наладжаная фінансавая камбінацыя і сарвалася: ён папаў, замест у жыдоўскую краму, да інваліда-паляка, за якога таргаваў жыд. Інвалід-паляк адмовіўся плаціць п. Шольцу „даніну“ і паведаміў аб усім уладу.

Але „Słowo“ піша, што гэткія брудныя справы дзеюцца ня толькі ў паліцыі, але і... ў **віленскім школьным кураторыюме**, дзе выкрыты **„нячуваныя грашовыя надужыцьці“**. Ці ня гэтымі надужыцьцямі сярод працаўнікоў кураторыюму тлумачыцца факт перамены адносінаў пана куратара Гонсёровскага да п. Косьцевіча, якога выгналі з Касы Хворых за такое-ж праступленьне?!...

Як мы даведаліся, 14-га студня ўвечары пракуратура заарыштавала галоўнага рахункавода Кураторыюму, зрабіўшы перад тым дэталічны вобыск у яго кватэры. Памоцнік ягоны ўцёк з Вільні...

„Экс-камісар Янкоўскі. У сувязі з апошнімі арыштамі сярод паліцыі ў Вільні гожа прыпомніць аб адным з чысьленых „паліцэйскіх герояў: аб начальніку віленскай „паліцэйскай кавалерыі“, падкамісару Янкоўскім.

Як пісалі ў свой час газэты, гэты шэф коннай паліцыі ў Вільні на кошт дзяржаўнага скарбу „выехаў на польска літоўскую граніцу і там... раптам сарваў з сваей шапкі польскага арла, кінуў яго з пагардай у балота і... кінуўся ў абоймы чакаўшых яго тут на літоўскім баку літоўскіх афіцэраў ці паліцыянтаў

Цяпер „Dz. Wil.“ паведамляе аб далейшай яго гісторыі. Экс-камісар Янкоўскі зьмясьціў у ковенскай расейскай газэце „Эхо“ пісьмо ў рэдакцыю, папраўляючы няточнасьці надрукаваных аб ім (відаць, з яго ж слоў) вестак, і канчае яго гэтак:

„Маю сьмеласьць заверыць Рэдакцыю, што зусім ня скрываў бы сваей службы ў Радзвай Расеі, калі-б гэта было папраўдзі, як я ня скрываюся зусім з тым, што служыў у Польшчы, якая, як ведама, **упраўляецца бандай** палітычных махляроў („oszustów politycznych“)... прыміце ласкава, пане Рэдактар, „і гэтак далей. W. W. Jukowski, былы камандант віленскай коннай паліцыі“.

„Як на былога ўрадоўца польскай паліцыі—зусім, зусім“... („wcale, wcale“)... дадае, пакруціўшы галавой, польская газэта.

Падаткавыя палёгкі для Усходніх ваяводзтваў.

Міністэрства скарбу, з увагі на цяжкае палажэньне земляробства насяленьня „Крэсаў“, загадала рабіць гэткія палёгкі ў спагоне з іх падаткаў:

1. Звальняюцца ад прадажы на падатак жывы інвэнтар: коні, валы і каровы — і мёртвы: усялякія машыны і прылады сельскай гаспадаркі, як: трактары, грузавыя самаходы і інш., — б. запасы збожа, сена, саломы і інш. прадуктаў зямельнай гаспадаркі — у колькасьці, патрэбнай на засеў і на пражыцьцё да новага ўраджаю на ўсю сям'ю і ўсю „службу“ (работнікаў) і для скаціны ў гаспадарцы.

Эгзэкуцыі (прымусовай прадажы) трэба аддаваць толькі... стаенных каней, фаэтоны, самаходы для язды, плату за арэнду...

Наагул, міністэрства загадывае гэтыя эгзэкуцыі рабіць вельмі асьцярожна, каб не руйнаваць гаспадарак...

2. Асаблівыя палёгкі міністэрства дае „рольнікам“ у так званым фронтавым (?) пасе, якія яшчэ не адбудавалі сваей гаспадаркі.

Для гэтых „рольнікаў“ будзе сам сабой спынены спагон **зямельнага падатку** (gruntowego), — без пададаваньня прашэньня — да далейшых распараджэньняў улады; **маёнткові падатак** адкладаецца да 1 кастрычніка 1925 г. для тых гаспадароў, якія маюць ня больш 100 гэктараў зямлі, але толькі па заяве аб гэтым гміннае ўлады падатковым інспэктаром. Вялікшыя „рольнікі павінны падаць просьбу міністру скарбу.

У канцы міністар скарбу загадывае мясцовым уладам, каб яны „навучылі“ сваіх урадоўцаў „неабходнасьці тактоўнага і зычлівага трактаваньня мясцовага насяленьня“, якое вельмі жаліцца на „bezwzględność“ пры спагоне падаткаў...

З усяго — з усіх гэтых трактараў, самаходаў, стаенных каней, запасаў збожжа, для парабкоў і інш. ясна відаць, дзеля каго ў гэтым загадзе „зьмягчылася“ „bezwzględne“ сэрца падаткавай улады...

З жыцьця Горадні.

Калі канец?

У Горадні ад лістапада 1924 г. адкрыты нейкі „Камітэт да Беларускіх спраў“ праз Фёдарава, вядомага ў Горадні сваімі крымінальнымі справамі, які павінен быць арыштаваны, але-ж, дзякуючы сваей „працы“, лётае з Варшавы ў Горадню, і ніхто яго не зачэпіць. У склад камітэту праз Фёдарава ўвайшлі Лукашык, Аршук і Шурпа, якія належалі раней да актывістаў Міткевіча.

Цікава, што Міткевіч, які не ўвайшоў у арганізацыю Фёдарава, арыштаваны за растрату 1.117 зл. 50 гр. з Горадзенскага Беларускага прытулку і адданы пад суд; таксама адданы пад суд Шурпа за растрату 448 зл. 50 гр., але той гуляе на свабодзе.

Дахадовы падатак—з вязьня!

М. Якімовіч з сакавіка 1923 г. па май 1924 г. сядзеў у вастрозе. Ня гледзячы на гэта, „ужонд скарбовы“ ўзяў з яго падатак дахадовы за гэты час... — зьявіўся паборца Скокоўскі Міхал і пад страхам сэквэстру спагнаў ад бацькоў Якімовача дахадовы падатак пад квіт за № 842.120.

„Паўлінка“ ў вёсцы.

У вёсцы Верцялішкі, Горадзенскай воласьці і павету, была зыграна сялянамі 28/XII—1924 г. п'еса Купалы „Паўлінка“. П'еса была зыграна надта добра. Народу было поўна.

„Елка“ ў беларускай школе.

7./I.—1925 году, на першы дзень праваслаўных Каляд, была нарыхтавана „Ёлка“—у беларускай 7-клясовай школе ў Горадні.

Пастаўлена была п'еска Алеся Гаруна „Шчасьлівы чырвонец“, якую зыгралі шкаляры зусім добра.

Школьным хорам было выканана 8 беларускіх песьняў і прадэклямавана вучнямі некалькі вершаў.

Вечарына закончылася гульнямі, у часе якіх раздадзены былі дзецям падарункі.

Карэспандэнцыі.

„Елка ў Чамерскай прыватнай школе“.

(З Слонімшчыны).

Я ніколі ня бачыў такога мілага натхненьня на тварох дзетак — вучняў, якое мне давялося бачыць на „Ёлцы“ мінулыя Каляды.

Зусім шчыра прызнаюся, што асабіста я думаў, што нічога ня выйдзе з пажаданьня дзяцей зрабіць у школе „Ёлку“. А чаму? — Хата, дзе месьціца наша прыватная школа, маець ано 7. 8. $3^1/_2$ арш., вёска вялікая, і вучняў ходзіць што-дня ажно 54. Другая прычына — гэта тая, што, як кажуць, уся вёска „ўцякала ад немца“ і з 976 душ заставаліся ўсяго 4 чалавекі. Павярталіся некаторыя да дому, а месцы, дзе былі хаты і будынкі, бур'яном парасьлі. Да гэтага часу шмат яшчэ хто не адбудаваўся, а іншы дык зусім яшчэ і не пачынаў будавацца. Бедныя вельмі.

Падумаў я і кажу вучням, што нічога мусіць ня выйдзець, бо Вы, бедныя вельмі, хата цесная, хай ужо — на другі год, калі даб'емося быць у сваей роднай школе, у якой вучыліся мы яшчэ 30 гадоў назад, а цяпер сядзіць самотна адзін толькі польскі вучыцель (бо да яго ні адзін вучань ня ходзіць). Цяпер мы душымася пры навуцы, а паночак сядзіць, атрымлівае па 9 катэгорыі пэнсію і што-дня жджэць, што вось-вось беларускага вучыцеля заарыштуюць, — тагды дзеткі пад прымусам кары пабягуць да яго ў польскую школку...

Але-ж вучні пастанавілі: зрабіць „Ёлку“. Яны паміж сабою пагаварылі, дагаварыліся і за тыдзень да Каляд кажуць мне вось што: „Мы зьбярэмо з сябе па 50 грошаў на сьвечкі і паперу. Калі хто бедны, хай дасьць колькі можа, а хто ня зможа,—зусім звольніць ад узносу. Вельмі бедныя нашы школьныя „Сакалы“ пойдуць зьбяруць ахвяры“.

Рашылі—зрабілі. Сабралі з сябе 15 злотых і ахвяр 11 зл. 30 грошаў. Купілі паперы, цукеркаў, сьвечак; нарабілі кветак; прынясьлі „Ёлку“, заквяцілі, убралі; падаркаў нат' нарабілі: кожнаму вучню па некалькі цукерак, гарэхаў, ляндрын і вінных ягад, запакаваўшы іх у невялічкія папяровыя торбачкі.

Кожнаму вучню была дана праца і абавязак штосьці сказаць „на Ёлцы“. Навучыліся трошкі пяяць. Прыладзіўшы з большага, было абвешчана, каб прыйшлі на сьвяткаваньне а 6 гадзіне ўвечары ў сераду на 1-шы дзень Каляд.

Не маглі ніяк вучні дачакацца, і давялося адчыніць сьвяткаваньне „Ёлкі“ на паўгадзіны раней. Апрача вучняў, найшло на „Ёлку“ больш ста гасьцей: дарослых жанок і мужчын. Сьвяткаваньне пачалося пяяньнем беларускага гімну, пасьля чаго пачалі выходзіць наперад па адным, потым па два і па тры і гаварыць свае вершыкі, расказікі і байкі вучні і вучаніцы. Пяялі „Чамуж мне ня пець“ і др. Сьвяткаваньне было такое вясёлае, такое мілае, што цягнулася каля двух гадзін. Госьці вельмі часта прасілі сказаць яшчэ і яшчэ і так без канца. Было прадэклямована болей як 150 рэчаў нашых слаўных песьняроў. Дарослыя дзівіліся, адкуль дзеці змаглі так хутка гэтулькі навучыцца. Вельмі падабалася „Песьня аратая“, „Заграй, заграй хлопча малы“, „Доля батрачкі“, „У школу“, „Кароткая гутарка“, Казкі: „Козы“, пра „Вужа і Чалавека“ і вельмі шмат інш. Ужо пад канец ані вучні, ані госьці не хацелі расхадзіцца па хатам, просячы яшчэ і яшчэ што-небудзь сьпяяць або расказаць.

Пад канец вучні атрымалі па свайму мяшэчку з падаркамі ад „Ёлкі“, а сталыя прасілі, каб яшчэ гэнае самае сабраліся вучні і паўтарылі на другі дзень.

Вучні згадзіліся і, трошкі скарацiўшы праграму, на другі дзень зрабілі сьвяткаваньне не для сябе, але для дашкольнікаў і нат' пакінулі для маленькіх гасьцёў цукеркаў. З дашкольнікамі сабраліся і іх маткі і былі вельмі радыя, што давялося і ім бачыць і парадавацца, дзівячыся, што робяць іх родныя дзеткі і вельмі былі здаволеныя, што гэта робіцца ў іх роднай беларускай мове.

Гутарка аб „Ёлцы“ пашла па вёсцы, і вось Школьная Рада гэнай школы запрапанавала вучням і вучыцелю яшчэ раз для іх зрабіць вечар перад Новым Годам у аўторак. Вучні згадзіліся і ўзяліся зноў да працы, каб паказаць перад дарослымі, чаго яны навучыліся ў беларускай прыватнай школцы ўсяго ад 25 лістапада 24 году.

Дык вось, як у нас праходзілі Каляндыя Канікулы. Кепска адно, што вёска між сьвят атрымала ўжо пацьвертую пачку, ажно 78 павестак на 2,020 злотых, або на 585 дзён арышту бацьком, за тое, што іх дзеці ня ходзяць у польскую школу і нібы „зусім ня вучацца“.

Гэтак падтрымлівае дух вёскі павятовы інспэктар школьны, пан Кажан.

Чамяравец.

9.I-1925 году.

Рэцыдыу зьвера.

(Да школьнага пытаньня).

Яшчэ перад вайною вучыўся я ў Галынскай 2-х клясовай школе. Напагляд гэта была вельмі пекная школа з двама вялізнымі клясамі і памяшчэньнямі для вучняў. Вучылася ў ёй 150—160 вучняў кожны год.

Хоць гэта была ня родная школа, але ў мяне засталіся аб ёй вельмі добрыя ўспаміны.

Кіраўнік яе. — В. Бачко, быў чалавекам старога „закалу“, — новымі мэтадамі школьнае навукі цікавіўся ня надта, — біцьця не пакідаў, але, ня гледзячы на гэта, усе яго паважалі і слухалі, як бога.

Другі вучыцель — Р. Тарас — быў яшчэ малады чалавек, мала старэйшы за старшых вучняў, з якіх іншыя мелі па 16—17 г. Ен быў не прафэсіянальны, а курсавы, мала мэтадычны, але даволі тактычны, і вучні яго, хаця і ня надта баяліся, але паважалі ня менш за Бачка, — яго нават любілі ўжо за тое, што ён вельмі спрытна запраўляў сьпевамі.

Яшчэ быў вучыцель гімнастыкі — Гедзіч. Гэта быў добры майстар свайго дзела і ўмеў заўсёды нас зацікавіць, часта з дапамогаю кулака, прыёмамі „ваеннага іскуства“.

Трэба было бачыць, як горда мы йшлі з дзераўлянымі стрэльбамі на плячох, са сьпевамі, пад барабанаў бой. Кожны год, 9 сакавіка, мы хадзілі ў лес сустрачаць вясну. Гэта было ўжо запраўднае сьвята. Тут наш Гедзіч расходзіўся, што называецца, ва-ўсю: вадзіў нас і на „штыкі“, і на штурмы, і на розныя другія „баі“; тут мы сьпявалі, крычалі, ваявалі і г. д., пад усьмешку вясеньняга сонца!

Усё гэта я выпісаў зумысьля, бо гэтак было, бадай, ва ўсякай ня толькі 2-хклясовай школе, але, часам, нават і ў аднаклясовай. Гэта, разумеецца, толькі галоўныя рысы школьнага жыцьця, да каторых яшчэ трэба дадаць асеньні збор у школу, які таксама быў вялікаю радасьцю кожнага дзіцяці.

Усё гэтае, разам узятае, паўтараю, спараджае ў мяне цяпер добрыя ўспаміны свайго школьнага дзецтва. Якія гэта маглі-бы быць успаміны, калі-б гэта была школа з 4—5 мэтадычнымі вучыцялямі і — родная школа!

Але прышлося мне пабываць нядаўна ў Галынцы. Пайшоў я паглядзець на ўзгадавальніцу свайго дзецтва— галынскую школу.

Божа, што за жудасны выгляд! Ганак, на які ўсякі з нас узіраўся з гордасьцю, цяпер падгніў і пакасіўся; у клясах усюды чарната, цемната, усюды сыплецца, хоць не глядзі, дзеці, якіх цяпер тут вучыцца да 30—35 (!), выглядаюць, як няжывыя!

Сэрца маё заныла, забалела. Што гэта такое? чаму такая перамена? Куды дзеліся 110—120 дзяцей?! Што яны робяць? А то-ж да вайны яшчэ былі па бліжэйшых вёсках школы, а цяпер іх няма?

Ах, дзеткі, жаль агартае мне душу, калі я пагляджу, што вы нават такіх успамінаў ня будзеце мець, якія маем мы.

Але жаль агартае душу ня толькі дзеля гэтага. Есьць яшчэ вынікі важнейшыя, каторыя мы маем „радасьць“ бачыць на кожным кроку. Вось яны.

Йдзе сабе па вуліцы хлапчук, гадоў дзесяцёх; насустрэчу яму стары чалавек.

— Дзядька!

— Што?

— Можа маеце паперу?

— А што?

— Та закурым!

Бацька, катораму надта хочацца закурыць, але няма тытуну, і, ведаючы, што тытун ёсьць у яго 12-ці гадовага сына — Мікалая, кажа яму:

— Колька, дай закурыць!

— Няма, — кажа той, баючыся, каб бацька не адабраў тытуну.

Але бацька стараецца ўсяляк заверыць сына, што ён не адбярэ. Урэшце сын дае. Тут бацька ня можа выцярпець і заграбае ў сына ўвесь тытун і, каб апраўдаць сябе, кажа:

— А, гыцылю, так гэта ты забраў у мяне тытун, так: я бачу, што...

Сын, бачачы на дзеле несправядлівасьць бацькі і, тое, што ўжо нічога ня зробіш, бо тытун у бацькі ў кішані, крычыць:

— Татку, больш ніколі ня дам, дальбог — ня дам!

— Маўчы, а то!..

Такім спосабам у дзяцей разьвіваецца паняцьце несправядлівасьці.

Але скуль яны бяруць грошы на тытун, гарэхі і інш.?.. Вельмі проста: у вёсцы крадуць у бабаў яйкі, лён, курэй і г. д., а калі маці стане сварыцца на сына за гэта, дык той божыцца і клянецца, што нічога ня знае, ня ведае.

Такім шляхам разьвіваецца ў дзяцей лганьнё.

Паўглядаемся цяпер, — што гэта такое, што часта ў мястэчку каля царквы, ці каля касьцёла прападаюць у людзей з коняў — набэдрыкі, перасядзельнікі, супоні, падлечкі і г. д. Усяляк кажуць, але, мне здаецца, што гэта проста дзецкая работа. Такім чынам, у дзяцей разьвіваецца зладзейства і, як вывік з гэтага, — ахвота да курэньня, п'янства і др. падобных рэчаў.

Што цяпер па вёсках дзеці не шануюць і ня слухаюць старшых і нават бацькоў і матак, гэта вядома ўсякаму, хто бывае на вёсцы. Неўважэньне і непаслухмянства разьвіты да максімума.

Чым займаецца цяпер моладзь, узрослы бяз духу школьнага? П'янствам і разбоямі. Ня пройдзе аднаго вясельля ў вёсцы, каб без праліцьця крыві сярод моладзі.

Што гэта такое? Чаму гэта такія прывычкі — як п'янства, зладзейства, лганьнё, агульнае курэньне сярод дзяцей, агульнае ўжываньне, бадай пры ўсякім слове маскоўскага „эпітэта“, непаслухмянства, гуляньне з важом — разьвіваюцца бяз усякіх перашкодаў?..

На гэта запытаньне адказ ясны. Благія наклоннасьці знаходзяцца ў сэрцы ўсякага чалавека ўжо пры яго паяўленьні на сьвет. Калі яны сустракаюць у жыцьці камяністы грунт, — то зьнікаюць; калі—чарназём — растуць, і кожная такая чыста зьвярыная наклоннасьць цягне за сабою шмат другіх ей пабочных. Такім чынам выходзе тое, што называецца **рэцыдыў зьвера**.

Якія ж скуткі гэтага рэцыдыва? — Паступовая дэгэнэрацыя (выраджэньне) сярод дзяцей.

Ці ёсьць лек на гэтыя сухоты і які ён?

Да сяброў Т-ва Беларускае Школы.

Цэнтральная Беларуская Школьная Рада просіць сяброў Таварыства Беларускае Школы аб узносе сяброўскіх складак за бягучы адрахунковы год, гэта знача ад 1-га лістапада 1924 г да 1-га лістапада 1925 г. Дзеля збору складак будзе пасланы на кватэру сяброў асобны чалавек з адпаведным упаўнаважаньнем і сьпісам сяброў.

Цэнтральная Беларуская Школьная Рада.

2—2

Лек ёсьць і, паводле маей думкі, адзін: гэта — як найхутчэйшае адчыненьне школаў і пры гэтым толькі — **родных школаў.** **Якім Пуцёвы.**

8.XII.24.

Аб страхоўцы.

(М-ка Трабы, Валожын. пав.).

Будзе паўгода, як сяляне нашага мястэчка пастанавілі адрачыся ад сфальшаванай страхоўкі; бо-ж на кожнага бяднейшага (а іх большасьць) налажылі ў некалькі разоў болей, як на багацейшых, што трэба іншым аж дзьве каровы прадаць на страхоўку, а іх у нашых сялян толькі па аднэй. — Проста не пасільны цяжар!

А як прыдзе бяда — згарыш, дык за застрахованую будоўлю атрымаеш столькі, што і фатыга не аплаціцца.

Вось, некалькі фактаў: згарэў селянін Лях з вёскі Дубаносаў, езьдзіў тры разы да павету, каб атрымаць застрахованае і праз колькі днёў чакаў там. І атрымаў столькі, што і не аплаціў дарогі — (каля 40 злотых на адбудову ўсяго будынку!).

Беднаму селяніну, які мае курную хатку 5 х 6 аршын — на курыных ножках, ня маючы жаднай жывёлы і іншых будынкаў, як удава Бяляўская і др., трэба плаціць аж 27 злотых, а ў тым-жа мястэчку багач Багдановіч Фэля мае валоку зямлі, пяць хлявоў, двух-канцовую хату, сьвіран, гумно, лазьню і іншае, дый не такой выстрайкай пахне, як у беднага, — а трэба плаціць васемнаццаць злотых!

Гэтакі падзел платы страхоўкі паміж бедных і багатых ня толькі ў мястэчку, але і па вёсках.

Страхоўку мусяць плаціць і зусім зьнішчаныя вайной гаспадары за будоўлю, **якая стаяла да вайны.**

Гэтак с. Кліцавічу, які сядзіць у чужой хаце, бо-ж мала і прыметна, дзе стаяла яго хата і др. будоўля, праз вайну зьнішчаная; — трэба плаціць аж 35 злотых. Таксама і селяніну Васюкевічу за хлявы, гумно і іншае, што і да 1918 г. ўжо было зьнішчанае.

І так пайшоў гэты прыгавар няведама куды, і толькі аж нядаўна прышло „polecenie“, чым хутчэй забраць страхоўку.

Ведама, „dyrekcja“ з Навагрудку апіраецца на камісію, якая была як-бы ад самых сялян. Але такой камісіі сялянскай ніхто ня ведае, а толькі ведаюць, што быў калісьці назначаны тутэйшы абшарнік паляк Апальчэўскі, (вядомы ў нас зьніштажыцель Трэбскай каапэратывы), які, нібыто ведаючы кожнага селяніна, паназначаў страхоўку, а „Oddział Nowogródzki“ зацьвердзіў яе.

Сяляне папрабавалі падаць паданьне да пана ваяводы ў Навагрудак, каб палягчыў страхоўку. Праз нейкі час пан ваявода, мусіць убачыўшы сфальшаваную страхоўку ў нас, тэлеграмай данёс, што трэба плаціць толькі палову. Але ўсёроўна непраўдзівасьць астаецца, пастараму, бо-ж кожнаму зьнялі толькі палову, як беднаму, так і багатаму, а плаціць мусіш.

Цяпер абшарнік Апальчэўскі рады, бо яго войт п. Дабраловіч пацяшае, што ён мае велькую заслугу ў панства: — ведама, на адныя толькі Трабы (мястэчка) наклаў аж каля 6,000 злотых, а сам пан войт яшчэ дабавіў і штрафных за ўвесь час, што дабіваліся праўды, мусі, болей, як сотню злотых на ўсіх.

Мы ня ведаем, ці гэтакае права дадзена войтам.

Але-ж праўду гаворыць прыказка: пан пана знае...

Лістападзец.

АБВЕСТКІ

(За зьмест абвестак, якія зьмяшчаюцца пад гэтым загалоўкам Рэдакцыя адказнасьці на сябе не бярэ!).

Рэдактар-Выдавец Антон Пракапеня.

Друкарня Н. Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.